СВОБОДА SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXI. Число 220. Джерзи Сіті, Н. Дж., пятниця, 21. вересня, 1923. VOL. XXXI. No. 220. Jersey City, N. J., Friday, September 21, 1923. THREE CENTS

ВУГЛЕВИЙ КОНТРАКТ ПІДПИСАНО

МИЛФОРД, Па., 19. вересня. — Нині підписано тут в приватнім домі пенсилвенійського губернатора Пиншо контракт робітничий про умови праці в копальнях твердого вугля, що має обовязувати на слідуючі два роки.

Контракт підписали кромі Джана Луиса, голови майнерської юнії, ще Рінальдо Капеліні, Томас Кенеді та С. Дж. Голден, предсідателі першого, семого та девятого округа юнії. Іменем властителів копалень підписали президенти вуглевих компаній: Філяделфія енд Редінг Ковл енд Айерн; Ґлен Олден Ковл; Джеддо-Гайленд Ковл; та Лігай Ковл енд Навіґейшен.

Перед підписанием контракту губернатор стейту приймав обі сторони обідом.

МАЙНЕРИ ВЕРТАЮТЬ ПОВОЛИ

ВИЛКС-БАРЕ, Па., 19. вересня. — Наслідком недостачі рук більшість копалень працювала нині лишень кілька годин, а потім замкнула роботу.

Одні копальні мали всего 20 процент робітників, а другі не мали й того. Копальні Лігай Велі Ко. мусіли замкнути роботу по кількох годинах праці. Те саме мусіла зробити Саскеґена Колиріс Ко.

Заряди сподіються, що число робітників, вертаючих до роботи по страйку, буде збільшатися кождого дня.

З ТРАМВАЄВОГО СТРАЙКУ В НЮ ДЖЕРЗІ

ТРЕНТОН, Ню Джерзі, 19. вересня. — Дирекція Паблик Сервіс Корпорейшен, що має всі трамваєві лінії в стейті Ню Джерзі, повідомляє публику, що в понеділок починає наново привертати рух на своїх трамваєвих лініях, але буде рахувати подорожним за їзду 10 центів.

СТРАЙК НЮЙОРСЬКИХ ДРУКАРІВ

НЮ ЙОРК, 20. вересня. — Страйк нюйорських друкарів тревае далі. Нюйорські ґазети не виходять, місто них всіх появляється невеличке збірне видання, зложене скебами.

Директори всіх часописних підприемств відбули вчора збори, на котрих ухвалили заяву до публики, в котрій називають страйк друкарів безправним, бо непотвердженим начальним зарядом юнії. Вони кажуть, що не знають, яка причина страйку, і тому вони не можуть зробити ніякого кроку в ціли його полагодження.

Позамісцеві ґазети, як ґазети з Нюарку, Джерзи Сіті, Філяделфії і других міст, користаючи зі страйку, почали видавати спеціяльні нюйорські видання.

ЗЕМЛЕТРУС КОЛО АМЕРИКАНСЬКОЇ СУШІ

ГЕМИЛТОН, Бермюда, 19. вересня. — Нині коло 6. години вечером дався тут відчути досить сильний землетрус.

Всі будинки стряслися, але шкоди ніякої не було.

НА ДОПОМОГУ ЯПАНОВИ

ВАШІНГТОН, 19. вересня. — Американський Червоний Хрест обчисляє, що число жертв на допомогу жертвам землетрусу в Японі виносить вже 8 міліонів 983,200 долярів.

ЩЕ ОДНА МОРСЬКА КАТАСТРОФА З АМЕРИКАНСЬКИМИ ВОЄННИМИ КОРАБЛЯМИ

БОСТОН, Месечузетс, 19. вересня. — Американський воєнний корабель Аркензо наїхав підчас маневрів коло Кейп Код на контраторпедовець Мекфарленд.

Підчас катастрофи погиб один моряк, а кількох других віднесло тяжкі тілесні ушкодження.

Після зудерення Мекфарленд відплив до воєнних доків в Чарлстоні в товаристві контрторпедовця Стертевент.

СЛІДСТВО В СПРАВІ КАТАСТРОФИ НА ТИХОМУ ОКЕАНІ

ВАШІНГТОН, 19. вересня. — Дальші зізнання офіцирів перед судом, розсліджуючим розбиттє сімох воєнних кораблів на скалах острова Арґуело на Тихому Океані, виказують, що справді головною причиною катастрофи (нещастя) було те, що офіцири кораблів не вірили в радіові дороговкази, переслані їм зі суші.

Не віруючи в ті депеші, вони обрадилися самі, куди плисти, та звернули свої кораблі простісінько на скали, де кораблі розбилися з утратою 23 моряків.

ПРЕЗИДЕНТ ПІДХОДИТЬ ДО БОРИ

ВАШІНГТОН, 19. вересня. — Президент Кулидж запросив на обід сенатора Бору. Сей поступок пояснюють загально як доказ, що президент хоче вивідатися від сенатора, яку політику думає він вести на найблизчій сесії конгресу.

ДЕПОРТУЮТЬ ПІД ЗАКИДОМ КОМУНІЗМУ.

НЮ ЙОРК, 20. вересня. — На приказ федерального іміграційного уряду всаджено вчора на корабель Патрія 72 імігрантів та відослано їх до Марсилії та других середноморських портів.

Імігрантів депортують під закидом комунізму. Більшість з них Італійці.

БАЛЬОН ЗБИРАЄТЬСЯ ЛЕТІТИ З НІМЕЧЧИНИ ДО АМЕРИКИ.

ВАШІНГТОН, 19. вересня. — Десь в половині місяця падолиста виїде з Німеччини воздушний корабель ЗР-3 та полетить до міста Лейкгерст, в стейті Ню Джерзі, в Злучених Державах.

Ціла дорога буде виносити коло півпята тисяча миль. Летіти буде понад Англію, Атлянтийський Океан, Нову Фунляндію та Нову Шкотію. Корабель остане опісля на всегда в Злучених Державах. Будовано його на взір відомого американського воєнного корабля ЗР-1, котрий побудовано в Америці, а котрий недавно відбув дуже удачні проби.

КАЛІФОРНІЙСЬКИЙ ПОЖАР.

БЕРКЛІ, Каліфорнія, 18. вересня. — Пожар довкола Сан Франциско ще не погасили, і шкода в маєтку росе з кождою хвилею. Рахують її тепер вже на 8 міліонів долярів.

Зате чутки про втрати в людях показуються неправдивими. Є, правда, богато ранених та попарених, головно серед дітий, але погибших нема найдено.

Поліція мусіла зарядити спеціяльні средства осторожности перед злодіями, що рабують навіжені пожаром простори.

СЛІДСТВО В СПРАВІ РОЗБИТТЯ ВОЄННИХ КОРАБЛІВ.

ВАШІНГТОН, 18. вересня. З перших переслухань офіцирів воєнних кораблів, розбитих на Тихому Океані кілька днів тому назад, виходить, що причиною катастрофи була похибка в зарядженнях команданта ескадрони, пересланих бездротним телефоном.

ПОВОРОТ ШЛЯХТИ У СЛОВАЧЧИНУ.

Б. князь Сільвіо Одескальк — як звідомляє чеська газета „Бенков" — розіслав до всіх мадярських шлхтичів, (приналежних до Словаччини) запрошення на конференцію до Стубнап-Теплиць. В запрошенню сказано, що словацька шляхта ніколи не була мадярською, яо можна доказати історичними жерелами. Шляхта була лише підчинена мадярському коромеви. Він сам. Одескальк, хоче бути тим мостом, яким шляхта могтиме вернутися на лоно свого, словацькго народа. — А у нас Українців?

ЗАБОРОНА АЛЬКОГОЛЮ І ПИЯНСТВА.

В першому вчертьрічю цього року в Швеції покарано 6344 людей за публичне пиянство, в Норвеґії 12,441, а в Фінляндії 11,630 осіб. За цілий 1922. рік ці числа виносили в Стокгольмі 7397, в Хрістіяні 18,195 а в Гельсінґфорсі 10,925. Ті числа значні тому, що в Швеції є закони для обмеження алькоголізлу, а в Норвеґії і Фінляндії взагалі заборонена всяка продажа алькоголічних напитків.

ЦІНИ ЗБІЖА В БОЛГАРІЇ.

Середня ціна пшениці в Болгарії є 400 лева за 100 кґ., за ячмінь 310 лева за 100 кг. Ціни збіжа настановляє міністерство фінансів що два місяці.

ДОЧКИ ІТАЛІЙСЬКОГО КОРОЛЯ ОТРУЇЛИСЬ.

ПАРИЖ, 19. вересня. — Тутешні ґазети пишуть, що дочки італійського короля Мафальда і Джовани занедужали наслідком отроєння.

Вони обі постановили не віддаватися, а що батьки їх плянували їх вінчати по свому уподобанню, вони хотіли відібрати собі життє через отроєннє.

Є надія, що лікарі вратують їх життє.

ВПАЛА З ДРУГОГО ПОВЕРХА І — ВИЗДОРОВИЛА.

В місті Нансі (Франція) двацятьлітня Евгенія Жірар занедужала небезпечно на тиф. Лікарі тратили вже надію, бо хоч орґанізм недужої був сильний, винищила її вперта горячка, що тривала вже цілий тиждень. Боялися, що недужа не переживе кризи. Дня 4. серпня послідувала нараз поліпшення, серед дивних обставин. Коли доглядачка приготовляла лікарство, пані Жірар, що була в мелігні, вискочила з постелі і кинулася з вікна 2-го поверха. На щастя впала на полотняний дах веранди, що йшла кругом будинку. Полотняний дах розідерся і пані Жірар упала на бетон. Удар був уже, самособою, ослаблений, отже п. Жірар вийшла ціло. Веранда належить до каварні; під цю пору було тут повно гостей. Легко уявити собі переляк і чудування гостей, коли між заставлені столики впала молода жінка в ранішньому одязі. Та що найцікавіще, горячку п. Жірар нечерукою відняло. Внесена на гору, п. Жріар відзискала притомність і мається ліпше. Виздоровіє — по запевненням французьких часописів — до кількох днів.

УЛІПШЕННЯ ОВЕЧОЇ ВОВНИ.

Знаний російський лікар д-р Воронов занімається тепер питанням, як полепшити би расу французьких овець, щоби одержати богату, гарну, повну вовну. Д-р Воронов є думки, що це далося би легко осягнути окремішним плеканням. Він почав уже переговори з французьким міністерством хліборобства, і воно згодилося дати Воронову до розпорядимости одну фарму у північній Африці. Промислові і хліборобські французькі кола з великим зацікавленням слідують експерименти д-ра Воронова, бо його успіх у цій ділянці означав би велику користь для французького промислу.

СТАРИННІ ЗАБАВКИ.

В британському музею в Льондоні є відділ старинних забавок. Передівсім богаті є збірки старинної Греції, головно лялька. Є тут також доми ляльок, де дотрі з пристарих часів. Меблі й ріжні предмети для домів ляльок, доказують нам, що у старину цей примисл стояв високо. Є глиняні й бронзові предмети, дуже гарно викінчені. Передівсім же з слоневої кости. Греки й Римляне знали також дтіочі таракавки. Діти грали й у кости. Є також забавки, що зображають ріжні звірята.

В ПІНСЬКИХ БОЛОТАХ НАРОДИВСЯ „ЧОРТ".

В Порічю (в б. Пінській Губернії) розійшлася вістка, що народився чорт. Та в дійсности не був то чорт, а лоша, але незвичайного вигляду. Задна часть тіла зівсім як у коня, дальше кадовб із шиєю без передніх ніг. Закінчений кадовб чимсь що подобало трохи на голову: доліщня щока сильно розвинена й висунена наперед, а горішня зівсім нерозвинена, задерта до гори. На місци чола було одно величезне око. Потвора прийшла на світ живою, але люде — в переконанню, що то народився хиба якийсь чорт — врадили вбити її. І вбили пятьма револьверовими вистрілими. Колиб не вбито потвори цієї, зоольоги малиб цікавий оказ для научних дослідів. Околиці Поріччя так зацікавилася цією подією, що люде йшли подивитися на потвору, як на відпуст. Поліція слухаючи оповідань наочних свідкві, що вбито потвору, подібну до чоловіка — списала протокол.

АЗБУКА СМІХУ.

Питанцям, чому сміється чоловік, цікавилися вже й в старину й старалися найти відповідь. Старо-римський поет Адерізус каже про сміх таке: „Хто є отвертий і довірчивий сміється „а", скучний чоловік сміється „е" або коротке "і", хто лучить "а" з "о" той смілий аж до безсоромности. Хто сміється ясним "о", той щедрий; "у" зраджує скупаря й облудника. Симпатія існує між людьми, з котрих оден сміється "а" инший "о", зновуж инші "а й "і". Коли то мужчина й жінка, тоз них взірцеве подружжя. Сильної будови, товсті люде, сміються голоснійше як худі. Непевні і небезпечні є ці, що не сміються ніколи. Злобу й скритість доказує здавлюваний сміх, що, здається, не вийде з середини, а згаряе там наче підземний огонь.

В МОСКВІ ВИКРИТО НОВИЙ ЗАГОВІР ПРОТИ БОЛЬШЕВИЦЬКОЇ ВЛАДИ

РИГА, столиця Латвії, 19. вересня. — Приїзні з Москви потверджують вісти про масові арештовання в Москві.

Серед увязнених богато осіб, що працювали в Американській Ратунковій Адміністрації (АРА).

Арештовано навіть військову „червону ґвардію", що стояла в Кремліні для охорони большевицького уряду.

В Москві урядово оголошено, що Че-ка викрила новий проти-большевицький заговір, який там зорганізували чужинці.

БОЛЬШЕВИКИ НЕ ХОТЯТЬ МІШАТИСЬ ДО СПРАВ НІМЕЧЧИНИ

МОСКВА, 19. вересня. — Большевицькі комісари заявили, що не будуть мішатись до справи французько-німецького спору ані до подій в Німеччині. Вони кажуть, що внутрішня відбудова Росії для них важнійша як німецькі справи.

КОНФЕРЕНЦІЯ ПРЕМІЄРІВ БОЛДВИНА І ПУАНКАРЕ В ПАРИЖІ

ПАРИЖ, 19. вересня. — Нині відбув британський премієр Стенлі Болдвин конференцію з французьким премієром Пуанкаре в тутешній британській амбасаді.

В урядовому звідомленню, яке видано по сій нараді, сказано, що хотяй оба премієри не розвязали на нараді жадного питання, так бодай прийшли до переконання, що у них нема противних цілий ані суперечних засад про найважнійші міждержавні питання.

ОТВОРЕННЄ ІРЛЯНДСЬКОГО ПАРЛЯМЕНТУ

ДАБЛИН, столиця Ірляндії, 19. вересня. — По отворенню ірляндського парляменту (двол ерін) вибрано через окалямацію Виллієма Т. Косгрейва президентом Екзекутивної Ради Ірляндської Вільної Держави, а Майкела Геєса головою (спікером) парляменту.

Фармерські посли, які творять в парляменті головну опозицію, домагались, щоб випущено на волю республиканських послів, котрі досі сидять в тюрмі.

На се відповіли міністри, що тепер не пора випускати сих, яких арештованнє коштувало $15,000,000 і життє многих людий, між ними Майкела Коллинса.

ПЛЯНУЮТЬ НОВІ НІМЕЦЬКІ ГРОШІ

БЕРЛІН, 19. вересня. — Німецький міністер фінансів Гілфердінґ виготовив новий плян, по якому Німеччина мала би аж потрійні гроші: 1) теперішні паперові марки, 2) маркові золоті ноти, 3) ноти дійсної вартости.

МІСТО ХОЧЕ СПЛАТИТИ ВСІ ДОВГИ ЗАПИСОМ В СУМІ $10,000

АЛЬТЕНБУРҐ, Німеччина, 19. вересня. — Місто Альтенбурґ, яке має населення 45,000, дістало в записі від помершої в Америці Емілії Маркс $10,000.

Сими грішми хоче місто сплатити всі свої довги.

ГРЕЦІЯ ДАЄ САТИСФАКЦІЮ ІТАЛІЇ

АТЕНИ, столиця Греції, 18. вересня. — Нині о 10-ій годині рано приплили до пристані Фалерон шкадрони Італійських, британських і французьких воєнних кораблів під проводом італійського воєнного корабля Конте ді Кавур. Грецькі кораблі в пристані дали 21 гарматних вистрілів на почесть кождому з трох аліянтських прапорів.

Рівночасно відбулось поминальне богослуженне в тутешній католицькій церкві по убитих членах аліянтської місії в Янїні. На богослуженню були грецькі міністри й аліянтські амбасадори.

Се має покінчити спір між Італією і Грецією.

ПРИГОТОВЛЯЛИ НОВИЙ ПОЛІТИЧНИЙ ПЕРЕВОРОТ В БОЛГАРІЇ

БІЛҐОРОД, столиця Юго-Славії, 19. вересня. — Із Софії, столиці Болгарії, повідомляють, що болгарські комуністи й аґрарії готовили повстаннє для повалення правительства Занкова і привернення правління по зразкови сього, що було за пок. Стамбулійського.

Правительство оголосило воєнний стан в північній Болгарії.

МОСКОВСЬКІ БОЛЬШЕВИКИ РОЗДАЮТЬ КОНЦЕСІЇ БУВШИМ МІНІСТРАМ

МОСКВА, 17. вересня. — Московський большевицький уряд дав бувшому німецькому концлерови д-рови Йосифови Віртови найбільшу концесію, яку він колинебудь і комунебудь дав. Йому дано до експльоатовання (визискання) міліон десятин (два міліони моргів) лісів на захід від Рибінска. Ся концесія обіймає також викінченнє зелізниці до Балтійського моря, побудованнє тартаків і продукованнє матеріялів для зелізничих шляхів.

Концесія має тривати 25 літ, а може бути продовжена ще на 10 літ, почім власність має вернутись на власність російської держави.

(Др. Йосиф Вірт яко німецький канцлер підписав з московським большевицьким міністром закордонних справ Григорієм Чічеріном торік на Великдень договір в Рапалло, в Італії).

БІЛІОН ДОЛЯРІВ НА ВІДБУДОВУ ПО ЗЕМЛЕТРЯСЕННЮ

ТОКІО, столиця Япониї, 19. вересня. — Японське правительство хоче видати позичку в сумі одного біліона долярів на відбудову по землетрясенню.

"SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.
Edited by Editorial Committee.
Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 8, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES:		ПЕРЕДПЛАТА:	
Three cents a copy		Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ 3.75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates.		В Джерзи Ситі і загряницею.	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.
Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тил. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.
За оголошення редакція не відповідає.
З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.
Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

НАЙБІЛЬШЕ БЛАГО АМЕРИКИ.

Одною з найбільших благодатий Америки є свобідний розвій запомогових організацій.

Добро, яке вони сповнили, не може бути зібране в коротку статтю. Їх хвала не може бути оспівана, хоч якби її співати.

Їх історія написана над дверима домів, які були спасені; в серцях вдів, які були потішені; в памяти дітий, які були забезпечені. Се історія записана незатертими, хоча невидимими буквами. Вона примірами живих діл кличе до всіх: Організуйтеся, приступайте в члени запомогової організації.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ОРГАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ДЕСЯТЬТИСЯЧНЕ ЧИСЛО „ДІЛА".

Дня 30-го серпня, 1923, появилось у Львові 10,000-не число першого українського дневника „Діла".

„Діло" зачало виходити 1-ого (13-ого) січня, 1880 року, значить припадало-б йому на віку досі 44-тий рік. Одначе воєнний час спричинив деякі перерви у видаванню часописі. Було се в часі російської окупації Галичини з початком світової війни, коли „Діло" перенеслось аж до Відня, і недавно вже підчас польської окупації Галичини, коли окупанти його безупинно заборонялн.

По наїзді Поляків на Львів спершу вони наказали українські газети друкувати латинськими буквами. Тоді „Діло" перестало виходити. Опісля, коли наїзники вже дозволили друкувати українськими буквами, зачали вони обновлене „Діло" переслідувати конфіскатами і заборонами.

За кілька перших літ польської окупації „Діло" називалось: 1. Діло, 2. Українська Думка, 3. Громадська Думка, 4. Український Вістник, 5. Громадський Вістник, 6. Діло, 7. Свобода, 8. Діло.

Ізза тих переходів і перемін вчасі ворожих окупацій „Діло" нині не в 44-ому році віку, а тільки в 41-ому. В 41-ому році його віку дня 30-ого серпня появилось його 10-тисячне видання.

Се значить, що 10,000 днів „Діло" приходило до Українців у Галичині і поза Галичиною та голосило їм світло правди і науки, національну свідомість, думку про українську державність, віру у створене української держави, хотяй тяжкими шляхами.

10,000 видань „Діла", 10,000 днів його життя — се 10,000 днів боротьби галицьких Українців за вільність рідної землі.

За сей час „Діло" було свідком, учасником і провідником боротьби і праці Галицької Землі за колишню вільність. Сих 10,000 видань се нова історія Галицької України — історія її відродження.

А нині „Діло" свідком і зеркалом страшного лихоліття, яке Галицька Україна перебуває під польською окупацією. Рівночасно воно учасником терпіння, яке терпить народ, і провідником в його боротьбі і в останньому змаганню до визволення.

Але в сю тяжку годину воно тепер в лихому фінансовому становищі, особливо через переслідування окупантів.

Зі старого краю перекажують, що загалом українській пресі в Галичині грозить загибіль.

Хто-ж їй поможе?

Американські і канадійські Українці повинні сю поміч взяти на себе і не дати впасти в Галичині українській пресі в найтяжшій годині сеї преси та підяремної нації.

ГОРІВКА Й ДОВГОВІЧНІСТЬ.

Межи лікарями головних американських асекураційних підприємств йде тепер цікава дискусія. Дебатують питанне: Який вплив на довговічність має заживанне алькоголічних трунків?

Група лікарів, нанятих одним асекураційним підприємством, оголосила з того приводу статистику (розрахунок) смертельности в асекураційних товариствах Злучених Держав за час від 1909. до 1914. року. З сього показалося, що колиб поділити членів асекураційних підприємств на таких, що пють „горячі" трунки, і на зовсім не пючих, то на кожду сотку тверезих вмирає 132 пючих.

Подібні висліди дали й англійські розрахунки. Там показалося, що на кождих 100 людий, вмираючих серед членів асекураційних підприємств, умирало пючих умірковано (себто деколи) 119; таких, що вживають пива щоденно, 133; а таких, що вживають горівки щоденно, 166.

Отсі факти, доказані так американськими як і англійськими разрахунками, треба затямити собі передовсім тепер, коли через заведення прогибіції в Америці пється звичайно не підпущену алькоголем поживу, але нічим не підпущену отруту.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ОРГАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

С. ГЛЬОМБІНСЬКИЙ ПРО ШКІЛЬНИЦТВО ДЛЯ „МНЕЙШОСЬЦІ НАРОДОВИХ".

(Оригінальна дописи „Свободи" з Відня).

Один з редакторів варшавського вшехпольского дневника „Газета Варшавска" мав недавно інтервю з польським міністром просвіти і віроісповідань С. Гломбінським, котрому поставив ряд питань, як н. пр. в справі зеднання шкільних систем в цілій Польщі, в справі ревізії шкільних програм, організації шкіл середніх і т. і.

На запитанне шкіл для так званих „національних меньшостий" Гломбінський відповів осьщо:

„Після конституції (польської) істнує обовязок образовання в рамах школи загальної і всі горожани мають право до школи загальної, котру впроваджується в міру фінансових засобів відповідно до приписаних законом условин. На бажанне людности не польської заповаджується дотичну мову не польську в школі загальній яко мову викладову. Я одначе держусь засади, щоб в усіх школах публичних і приватних мова польська була обовязковим предметом науки. Найбільшу трудність представляють жидівські школи, бо власти не відомо, яку саме мову вважати за жидівську. Одні Жиди домагаються польської мови, другі жаргону, треті мови гебрейської, четверті російської, а много з них уживає в родині мови німецької. Тому та справа мусить бути предметом рішення ради міністрів.

„Поза школами загальними держава не має обовязку закладати та удержувати інших шкіл. Та мимо того істнують школи середні з мовою викладовою „руською" та німецькою, яко позісталість по правительствах австрійськім та прускім. Число шкіл середніх і семинарій німецьких буде в найблизшім часі обмежене відповідно до справдішньої потреби, а то з уваги на значне зменьшенне німецкої людности на польських землях. Одначе треба помятати на те, що і національні меньшости мають право закладати приватні школи середні, заводові і висші, котрі теж дістануть поміч з правительственої каси, оскільки — очевидно — будуть мати державу концесію та не будуть давати жадних сумнівів щодо своєї льояльности зглядом держави."

На питанне редактора, як представляється справа заложення **державного университету з викладовою мовою „руською"**, Гломбінський відповів:

„Університет „руський" застеріг „Русинам" закон з 1922 р., котрий властиво відноситься до організації „воєвідств". Тому, що після того закона польський уряд мав приступити перед кінцем 1924. року до заложення „руського" университету, а представив сю справу раді міністрів, котра згодилася, **щоби университет „руський" заложити у Варшаві**, бо вона, яко столиця держави давала би слухачам найбільше можливости і матеріялу до образовання а рівночасно не давала би сумнівів зі становища політичного (Ага!). В тій справі відбувся цілий ряд конференції, щоби як для університету, так і для слухачів забезпечити відповідні льокалі. Сей университет буде провдоподібно поміщений на Празі (передмістю Варшави!).

„Але боюся, що та справа знайде нові перешкоди, бо значна часть „руської" суспільности зі „східної Малопольщі" внесла збірну петицію до міністерства просвіти і домагається у ній легалізацію так званого „тайного университету" у Львові, отже заложення в тім місті „руського" университету і „руської" політехніки.

„Очевидно, що не може бути і мови про легалізованне чогось, що реально не істнує, і що було фікцією академічної школи, уживаної, здається, в тій цілі, щоби дати слухачам нелегальну можність переноситись на университети в чеській Празі та у Відни. Дотепер „Русини" випирались (хиба Ільків!) немовби істнував якийсь „тайний университет" (а хто-ж вносив петицію?) і говорили, що виклади, які тут і там (?) у Львові відбувались, були тільки популярними курсами, організованими „рруськими" просвітно-культурними товариствами. Доценти і „професори", вичислені в списах, які через міністерство заграничних справ я із заграниці одержав, перечать рішучо, немов би вони в тім „університеті" викладали. Впрочім, жадне компетентне наукове тіло не розсліджувало ані програм тих курсів ані наукових кваліфікацій дотичних професорів.

„Також не може бути і мови, аби Львів призначено на осідок университету „руського". Місто Львів сталось би тоді огнищем політичних боротьб, а не осередком поважної, научної роботи. Признають се, впрочім, і професори „Русини" (?), що викладають тепер у Вільним українським университеті в Празі, котрі радо перейшли би на университет „руський" в Польщі, хотяй волілибн його мати в одним з міст волинських."

Осьтаке говорив вшехпольський міністер Гломбінський, той, котрий ще в 1912 р. помагав не допустити до заложення українського университету у Львові.

Його виводи — се очевидна злоба і перфідія, бож виключене, аби котрись з професорів Вільного Українського Университету в Празі колинебудь признав, що Львів не надається на місце осідку українського университету! Се лиш таке побожне бажанне вшехпольського міністра.

Та всетаки з його слів виходить, що Ляхи нічого добровільно не дадуть. І треба буде, щоби аж польська, „біла гуска" (як звали білого орла польські „пе-пе-совці" (польські соціялісти) в 1905 році) дістала добре по спині лабою від галицького льва, аби так гордо не гегала і дала бодай частину того українському народови, що йому правно належиться!

Подав **Клим Обух.**

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ОРГАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

СКИТАЛЬЦІ.

Нема хліба, ні сорочки, нема одежини,
Каліками, у таборах, живем без родини.
Сотки лягли в чужій землі на все спочивати;
Чом лишили нас бездольних оттут горювати?
Лучшеб і нам, поруч з ними, лячи в домовині,
Ніж мучитись і тужити літа на чужині.
Пішла сила і здоровле у нерівнім бою,
Вже не станем в рядах борців за землеску свою.
На тій землі паном ворог, береться кувати,
Непокірних викидає із рідної хати.
Беріть діти і ти жінко жебрацьку торбину
Ідіть газди виглядати в далеку країну.
А той газда, на барлозі, стогне тай зітхає
Сухий-страшний; як на друга, лиш на смерть [чекає.
Покрилася Україна цвинтарем, хрестами,
Попід плоти блудять діти, бідні — сиротами.
Скрізь по світі недобитки вянуть і конають
Сиротами — і при смерти нікого не мають.
Нема кому розважити, ні очей замкнути,
Ні на гробі посадити калини тай рути.
Ані вітром не занесе із рідного поля.
І самітний і забутий; це скитальця доля.

Пітсфілд, 18. серпня 1923.

Петро Шульган.

ПІЛСУДСЬКИЙ ПРО ОБОРОНУ ЛЬВОВА.

(Від власного кореспондента).

Можна сказати, що ідейно Польща поділена тепер на два політичні табори: прихильників і противників бувшого президента польської републики Пілсудського. Сам Пілсудський бере в сїй боротьбі живу участь: пише мемуари, їздить з відчитами.

У Львові мав Пілсудський відчит про „оборону Львова", себто про польський напад на Львів.

Довідуємося з того відчиту те, що й без того було відоме: як Пілсудський, як тільки зорганізував як-так польський уряд у Варшаві, посилав на Львів полк за полком, що тільки мав під рукою. Львів Поляки взяли, але українського фронту, що окружав Львів залізним перстенем, не могли проломити. Аж прийшла з Франції армія Галлера і та проломила український фронт.

„Куріні за курінями пхав я до Львова, який безнастанно домагався підмоги... Львівська кампанія належить до найтяжших, яку видержав польський жовнір."

Сі слова Пілсудського містять рівночасно **посередне признания для геройства української армії.**

Бо на **безпосереднє признання**, яке дуже щасто знаходимо для противника в культурних народів, Пілсудський не міг здобутися. Його слова про українську армію є радше **вимушеним** признанням, з тенденцією обнизити те признання. Ось її його слова:

„Про ворога, який покидає місто, набирається лихого переконання. Одначе ворог показався сильнійшим як думали, бо творив загрозу для Львова".

І ще є одно місце в відчиті Пілсудського, яке, хоч тільки посередно, але пророчисто говорить про **безприміpне** геройсево української армії. Се те місце, де Пілсудський говорить про **армію Галлера.** Ось воно:

„Коли боронено Львова й мої жовніри виглядали як жебраки, тоді істнувало инше військо, яке називало себе польським. Се військо було **знаменито одягнене. З величезною скількістю карабінів і гармат,** з надзвичайною платнею, бо там старшина брав стільки, що в мене підполковник. Творено там куріні за курінями, дивизії за дивизіями..."

Далі Пілсудський нарікає, що Польський Національний Комітет в Парижі, з вовречені до Пілсудського, так довго держав армію Галлера у Франції, — „мимо моїх благань, щоб мені, упадаючому з сил, прийти з підмогою."

Візьмім на увагу: Коли військо польської держави по свідоцтву Пілсудського виглядало як жебраки в порівнанню з армією Галлера, — **то як мусіло виглядати наше українське військо,** яке знаходилося в багато гіршім положенню?! А одначе воно видержувало натиск цілої польської армії і коли в кінці мусіло уступити перед вороною перевагою, то аж тоді, коли на полі бою появилася велика і знаменито заосмотрена армія Галлера, а наш жовнір вистрілив останній набій.

Культурний противник мав би для такого війська як наше — найбільшу пошану і признання.

З політичного боку відчит Пілсудського заслугує на увагу тому, що Пілсудський власними устами ствердив, що се **він організував польський напад на Львів і Галицьку Землю.**

Через те, що Пілсудський був соціялїст і заключив договір з Петлюрою, в деяких наших політиків усе такпорироваласъ думка, що з такими людьми як Пілсудський можна порозумітися. Навіть тепер деякі наші старщі діячі, які не можуть позбутися політичного способу думання зперед війни, пишучи про відносини в Польщі, пишуть так, як коли-б табор Пілсудського був для нас чимсь ліпшим від табору його противників — вшехполяків ріжних відтінків.

Всім тим людям сам Пілсудський дає науку, стверджуючи, що він сам організував польський напад на Львів і Галицьку Землю.

Берлін, в серпні, 1923.

Др. Михайло Лозинський.

ВСТУПАЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

ОРГАНІЗУЙТЕ В ЧЛЕНИ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

КУЛЬТУРНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У СТАРОМУ КРАЮ.

X.

УКРАЇНСЬКІ ПРИВАТНІ ШКОЛИ У ЛЬВОВІ.

Приватний український університет і українська техніка — істнують дальше у Львові як „тайні" без права приявности, наслідком переслідувань польської поліції і польської шовінистичної частини суспільности.

Вписи на академічний рік 1923-24. на українському університеті. Виклади починають 1—15. жовтня 1923. р. З 15. жовтня починаються виклади. Вписи на шкільний рік 1923-24. на **Українську Високу Технічну Школу** розписано від 15. до 30. вересня. Виклади починаються 1. жовтня 1923. р. Крім цього істнують у Львові такі **приватні українські школи:**

Приватна українська дівоча гімназія з правом прилюдности СС. Василіянок (директор д-р Василь Щурат) при вул. Супінського 21. (Академічний Дім).

Приватна українська Торговельна Школа „Просвіти" з торговельним ліцеєм (директор проф. Денис Кореневць) при вул. Корнятів ч. 1

Наука в школі і в ліцею починається 3. вересня 1923. р. Школа і ліцей підготовляє головно до кутецького звання, гімназія і курс для образування менше-більше як торговельна академія і підготовлює до банкових посад і в великих торговельних і фінансових підприємствах. В школі вчаться ученики й англійської мови.

Приватний дівочий учительський семинар УПТ. — Львів ул. Мохнацького ч. 12.

Приватна українська коедукаційна учительська семинарія УПТ. у ВИННИКАХ (біля Львова) відкриває з початком вересня 1923. р. перший курс учительського семинаря і першу клясу школи вправ.

Приватна дівоча 7-клясова всенародня школа ім. Т. Шевченка УПТ. (вул. Мохнацького ч. 12)

Приватна хлопяча 4-клясова народня школа ім. Т. Шевченка УПТ.. (вул. Мохнацького 12)

Приватна 7-ми клясов всенародня дівоча школа ім. Бориса Грінченка УПТ. (площа св. Юра ч. 5.)

Приватна 7-клясова всенародня хлопяча школа ім. Бор. Грінченка УПТ. (вул. Городецька ч. 95).

Приватна 4-клясова мішана школа ім. Короля Данила УПТ. (вул. Жовківська ч. 62).

Приватна 4-клясова мішана школа ім. Князя Лева УПТ. вул. Личаківська ч. 113).

Приватна 7-клясова всенародня мішана школа СС. Василіянок (вул. Потоцького ч. 105)

Приватна 4-клясова народня школа УПТ. на **Клепарові** (передмістя Львова).

Приватна 4-клясова народня школа УПТ. на Левандівці (передмістя Львова).

Туди слід іще зачислити:

Ювенат О. О. Редемптористів у Збоїсках. (передмістя Львова.) Це виховне заведення у власному заряді, з пляном клясичних українських гімназій. Дотепер є І. і ІІ. кляса.

XI.

ПРИВАТНІ УКРАЇНСЬКІ ШКОЛИ В КРАЮ.

Українське Педагогічне Товариство удержує **мужеські клясичні гімназії** (з правом прилюдности) в:

Яворові у власнім домі з бурсою.

Рогатині у власнім домі з бурсою.

Чорткові у власнім домі.

Золочеві в домі філії „Просвіти".

Дрогобичі в домі бурси св. Івана Хрестителя.

Долині в домі філії „Просвіти".

Дівочі гімназії (з правом прилюдности) в **Коломиї, Станиславові і Тернополі Гімназійні курси** (хлопячі); в **Луці** коло Самбора, **Снятині, Калуші, Радехові** й **Комарні.**

Учительські семинарі (мужеські): в **Станиславові,** (дівочі) в **Самборі, Стрию, Тернополі** й **Коломиї.**

Крім УПТ. ведуть іще **СС. Василіянки повний дівочий семинар з правом прилюдности в Яворові.**

XII.

ПРИВАТНІ УКРАЇНСЬКІ НАРОДНІ ШКОЛИ УПТ. В КРАЮ

є в: **Городку (ягайлонськім), Комарні, Стрию, Долині, Копичинцях, Гусятині, Чабарівці, Циганах, Золочені, Сасові, Залужах, Бережанах, Станиславові, Пралківцях к. Перемишля, Рогатині, Задвірю, Дрогобичі, Зварниціке.** На отворення кільканайцяти приватних українських шкіл, шкільна польська влада дозволила, а кілька розвязала.

Матвій Костишин.

СПИ, ДИТИНО!

Сонце скрилось за горою,
Нічка западає;
Мати сина у свьітлонці
Слізми повиває.
Повиває слізоньками,
Голубить дитину;
Вложить до сну, заколише —
Спи, здоровий сину!
Люлі, люлі, дитя любе,
Спи, моє кохане!
Щоб не знав ти про неволю,
Ярмо та кайдани.
Може тобі пощаститься
Лишенько проспати,
А виростеш, то соколом
Полетиш гуляти.
Тоді кинеш в безталанню
Мене сиротину
Як твій батько: Попрощався,
Пішов тай загинув.
Люлі, люлі, мій соколе,
Засни, янголятко,
Проспи лихо, люде горе,
Моє сиротятко!
Батечкови не судилось
Тебе оглядати,
Бо за волю поляг в полю,
Коли? де? — не знати.
Спи дитинко! Просипляйся
В щасливу годину;
Як виростеш, то за батьком
Підеш в Україну.
Там зустрінеш свою долю,
Ти її дитина;
І зграє кров козацька,
Хоч ти сиротина...
А я... своє безталанне
Скінчу, дитя любе,
Лиш могила сиренькая
Мене приголомбить.

Ніч запала, все замовкло,
Тільки вітер віє;
Спить дитина: і про неньки
Слова тільки мріє.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ ЩО

провінція Якутськ, положена в північно-східній части Сибіру уважаєся Москвою менше адміністративно лучною частю по причині лихої комунікації? По сій причині Центральна Совітська управа задумала створити між Іркутськом а Якутськом (віддаль 1910 м.) спеціяльну сполуку аероплянами для сподіються буде на услугах 220 днів в році, 10 аеропланів призначено до сеї услуги, станиці будуть в Іркутськ, Усткут, Кіренськ, Бодайбо, Олекмінськ і Такутск. Чи Ви знаєте, що 20 Гелмар турецьких цигаретов не коштують більше як 20 звичайних цигаретов та що вони варта богато більше?

К. Лаврінович.

СПРАВА НАРОДНЬОЇ ОСВІТИ

(Лист з Волині).

Відомо, що старий московський уряд, бажаючи зміцнити свої кордони з боку Австрії, особливо дбав про москалізацію Волині, а з тією метою пакував сюди найбільш запеклих чорносотенців, яків, спільно з галицькими москвофілами, розпаношувалися тут, як самі хотіли й так провадили свою руїнницьку „працю". Наслідки сеї „праці" не раз дають себе відчувати навіть у наші часи, коли долею лихої долі, більша половина Волині опинилася в межах польської держави. Здавалося-б, що раз уже так сталося, то — як між Українцями, так і Москалями мусіла-б стати якась згода, бодай уже хоч для того, щоби спільно боронитися проти тих усіх насильств та надужить, яких допускаються нові „пани становища" над мешканцями загарбаного краю. Однак, подібні думки тут не мають ніякого поспіху, бо дійсність говорить про цілком инші речі.

Рік тому, коли тільки стало відомо, що Волинь зробилася „польською власністю", всі надії волиняків були покладені на майбутні вибори до державних законодавчих установ, куди гадали провести певну кількість своїх представників, які могли-б обстоювати право поневолених. Надія ся начеб то справдилася і вибори до Сойму та Сенату пройшли блискуче. Не зважаючи на всі явні і тайні перешкоди, які чинила польська адміністрація під час виборів, до Сойму й Сенату пройшли всі українські кандидати і ані один польський. Волинь оджила й заворушилася, будучи готовою на все, аби однопостійно підтримати кожде домагання своїх послів у законодавчих установах, але вже згодом побачили всі, як важко „прать проти рожна"...

Відомі прояви вшехпольського „хамства" у стінах Сойму під час виступів посла Марка Луцкевича, відразу показали всю безпідставність таких надій і, цілком природно, всякі ілюзії відносно „мирного співжиття двох братніх народів" мусіли безслідно згинути. Натомісць, утворилося нове становище, яке мало чим ріжниться від того, що було в перший рік окупації. Нема свідомої людини, яка припускала би можливість довшого істнування сього становища, а наслідком того почалися ріжні суперечки між місцевими громадськими діячами, провокаційно-анархічні виступи всяких бувших „отамнчиків" і, нарешті, — ворожа антиукраїнська пропаганда й масове угодовство московського чорносотенного духовенства, яке, стративши московську опіку, за всяку ціну намагається знайти у варшавських панів.

При допомозі московського чорносотенного духовенства, яке за більшістю уявляє собою пів грамотну масу, нищаться народні просвітні товариства, занедбуються школи і, навіть, замикаються православні церкви, коштом яких се духовенство живе. Село, дивлячись на „мерзость запустенія", мало по малу байдужіє й запиваеться горілкою, а тим часом є справа, яка вимагає як найбільшої свідомости й діла. Такою справою в сей час є становище народньої освіти, яка знаходиться в цілковитому занепаді. На всю Волинь є всього лише одна українська гімназія в Луцьку (приватна), і не більше десяти народних шкіл на селах, і яких викладається українською мовою. Всі инші школи знаходять у польських руках, де українські діти калічать свою душу, або — де нема ні одної української дитини і польські вчителі, не маючи роботи, мають собі ту „приємність", що добровільно несуть службу поліційних агентів, доносячи поліції про всякі „небезпечні" явища в селі. А справжної нашої школи так і нема. Нема — ні початкової, ні середньої, ні вищої, ні звичайної хліборобськоз. Була колись у Білій Криниці (коло Кремянця) чудова сільсько-господарська середня школа, але вона тепер зачинена

Що до учительського персоналю, то він також примітивний, бо нема ні учительської семинарії, ні учительського інституту, які були колись. Славна на всю Правобережну Україну Учительська Семинарія в Дедеркалах, яка кождого року випускала ряд добрих учителів, була спочатку „основно" зрабована, а згодом **цілковито** знищена. Словом сказать, нема нічого, що свідчило-б про те, що ми знаходимся в демократичній державі, бо все, що вже навіть було, тепер відсунулося на сотню літ назад. Сліпо вперто впроваджується в житте краю ганебна система в „Бозє почівшаго" царя Миколи Першого, (не Другого!), чим припиняється доступ селянської маси до вищої освіти й „милостиво" дозволяється мати лише одну початкову освіту, та й то в чужій мові.

Так було за часів Миколи Першого, коли доступ селянських мас до середних та вищих шкіл був зачинений, але тоді таке поступовання з селянством оправдувалося урядом тим, що, мовляв: „Нет надобності учіть крепостних, кагда учаться гаспада дворяне"... Так було тоді в старій престорій царській державі, але-ж не може так бути в сучасній Польщі, яка так любить говорити про „вольносць" і яка так гордо називає себе **„Републикою"**.

„Не може бути!" — заявляють у Соймі українські посли, домагаючись для народу своєї школи.

„Не може бути!" — глухим гомоном гуде вся земля Волинська. — „Не може бути, щоби волинські діти калічилися так і далі й робилися перевертнями, або зоставалися темними! Не може бути, щоби з нас робили якусь „мужицьку націю", здатну лише для погною „панської", як то було за царя! Не може бути! Не може!"...

І посли, переймаючись сим гомоном свого краю, вносять у Соймі інтерпеляцію за інтерпеляцією, а польські пани з „Хієни" й підпанки з „Пяста" одноголосно відхиляють їх важливість і, в той же час, кидаються в обійми чорносотенної московської наволочі, бажаючи використати її в своїй боротьбі з українським національним рухом. Очевидна річ, що при сьому не жаліється „маречек" (тим більше, що як кажуть селяни — „марка, то не гроші!") коштом яких фальшуються „пратести русскіх людей" і видаються вулишні „органи" бувших „отаманчиків". Усе се робиться з метою розбиття народньої єдности, бажаючи поставити на її місце оту саму байдужність та непевність, про що вже згадувалося. З цею метою вже другий рік видається польськими „маречками" „орган русскіх людей" (чому-б уже не просто „Саюза русскаво народа?!") „Волинское Слово", але так, як „праця" свого „русскаво органа" виявилося незадовольняючою і не доцільною за браком масового читача, то старанням **„самого"** пана генерала Сікорського почав виходити „український" тижневик „Дзвін", який є „органом" бувшого „отаманчика" Оскілка.

По наказу з Варшави, обидва сі „органи" пишуть про „тверезу політику" й „здорову національну ідею", з тією лише ріжницею, що коли „Волинское Слово" обстоює „обще-понятний русскій язик" і провадить одверту агітацію проти українського національного і культурного руху, то Оскілковський „Дзвін" ось що бамкає:

„Просвіти" на Волині, тільки „Просвітами" називаються*). На самому ділі (?!- це замаскована фірма політичної партії, котра захопивши і впровадивши в цю культурно-просвітню організацію політику в 1917 р., ніяк не хоче випустити з своїх рук „Просвіт", політикуючи й задурманюючи менш зрілих, усвідомлених братів і робить з них тільки темно несвідому зброю для своїх політичних цілей.

„Такий стан річей для користної справи (якої саме — К. Л.) є неможливий, скажемо — провокаційний! Ого! — К. Л.) Бо що може бути гірше, як змішування освіти та культури з політикою. Хіба — що провокація?

І далі такі перлини провокації.

„Зовсім инша річ, коли-б з „Просвіт" була вигнана політика, коли-б усе українське мало вільну руку (яку? — К. Л.) до ширення культури й освіти на цих теренах, котрі називаємо Волинню, **бо хіба-ж можна порівняти сучасне наше положення в Польщі з тим, що зараз твориться в большевії?!"...**

Тільки й зостається сказати: — Поцілуй пана в... ручку!...

„Положення" остільки „чудове", як „чудовий" стиль сеї писанини, автори якої можуть уже тішитися, бо „політика" з „Просвіт" справді починає виганятися, про що свідчить недавне замкнення „Просвіти" у Володимирі з роспорядження староства...

Якби сей безграмотно макаронічний донос не призначався-б для тих самих староств, то його можна було-б збути відомою поетичною фразою „донос на гетмана зладея, царю Петру от Кочубея", але коли він має вище згадане призначення, то його не можна обминути одним жартом, хочби вже тільки для того, щоб нагадати сьому „варшавському сміттю" про те, як ще не так давно істнували на Волині польські „Огніска" й „Мацерж Школьна", які могли вільно працювати навіть у часи московського царату. І коли часами в дні Столипинської реакції вони переходили на нелегальне істнування, то все-ж таки своєз праці не припиняли, а ще з більшою впертістю, провадили її далі, виховуючи десятки тисяч своїх патріотів, якім тепер се сміття так негідно прислуговується...

Що нашим Волинякам під сю пору прийдеться чимало чого пережити й перетерпіти, заки навчаться триматися свого, се факт безперечний, але щоб волиняк не знав з ким, куди і чого іде, — брехня також безперечна. Але щоб поширити сю брехню в масі й надати їй певного провокаційного характеру, бувший „отаманчик" не тільки, що виписує в свому „Дзвоні" всякі ябеди, а ще и береться за більш „радикальні засоби ділання", як наприклад — споювання горілкою деяких громад у глухих поліських селах і виправлювання на посольські віча своїх платних агентів для „чергових" авантур і провокацій.

Однак, діяльність сього типа може бути шкідливою лише там, де нема отих, ненависних йому „Просвіт". Але так, як ті „Просвіти" щойно зачинають розростатися, то свідоме громадянство може бути спокійним і не витрачати своїх сил на непотрібні змагання між собою, а одностайною організованою масою виступити з рішучим домаганнєм негайного полагодження справи народної освіти, без чого ніколи не можна стати справжньою нацією.

І коли тільки Волиняки, без ріжниці політичних поглядів і переконань, стануть на ґрунт одноцільної боротьби за свою школу, то тут уже ніщо не зможе стати на перешкоді, бо не треба забувати того, що проти сили треба йти також силою. Справа народньої освіти на терені нашої Волині є справою загально національною, а тому й боротьба за неї мусить знайти ширший розголос далеко поза межами сього занедбаного краю, бо від певної перемоги залежить будучність волинського народу.

31. серпня, 1923.

*) Підкреслення моє. — К. Л.

ЖІНОЧИЙ РАЙ НА ЗЕМЛІ

а саме в Ґардня, в жаркій Сагарі. Ніде, навіть у поступовій Англії, не є жінки в такому упривілеєному положенню, як у цій африканській, музулманській державі. Коли в инших державах, яких устрій основується на Корані, мужчини можуть мати більше жінок, то в Ґардаї закони такі ліберальні, що жінка — не лише забезпечена рівсім перед сильніщим полом, але й має право, що з найнезначнійшої причини може домагатися розводу. Вистарчить, коли чоло пе або курить а вже його жінка має право позбутися його. Подорожні, що були в цій країні, оповідають справжні чудеса. А що такі відносини тривають у землі Ґардня вже кілька столітів, то вони вплинули на фізичний розвій мешканців: жінки є сильні, широкоплечі і сильні стегна, зате чоловіки кошляві. Тому що чоловіки слабші, не можуть боронитися перед сильніщими жінками инакше як хитрістю. Закони, що їм їх накинули жінко, дають усетаки їм деякі користи. Так отже, коли чоловік у землі Ґардня хоче позбутися своєї жінки, потребує лише впитися, а може бути певен що жінка проджене його.

В КОЖДІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ХАТІ ПОВИННА НАХОДИТИСЬ ЧАСОПИСЬ „СВОБОДА".

ЧОРНІ ДІЯМАНТИ

РОМАН В ПЯТИ ТОМАХ

МАВРА ЙОКАЯ.

(Переклад з мадярського)

ПЕРШИЙ ТОМ.

ТРЕТИЙ ТОМ.

(64)

Коли ми дістанемо ці акції в свої руки, ми продамо їх, папір не сміє пробути в нашім домі і одної ночі! За це ми купімо знов срібла. Зиск ми зміняємо також на срібло; замість сімох барилець ми привеземо назад девять!"

Заспокоюючи так барильця, що лишилися дома, пан Чанта обчислив ажіо срібла по даному курсу. Згідно цьому курсу він має ще одержати гроші. Полагоджуючи таким чином цілу експедицію, він виїхав сам з цим майном до Відня.

Одного дня, ще перед тим, як Чанта зважився вивезти своє срібло, почала вже ворушитися контрміна.

Це була лише спроба. Хотіли випробувати зуб противника. Почали скуповувати валюту; коли срібло іде вгору, папери падають.

Сім барилець срібла пана Чанти прибули таким чином саме впору на ринок.

Два вози навантажені запльомбованими барильцями в супроводі жандармів з насаженими багнетами викликають завжде здивовання на вулицях Відня. Якуж сензацію мусять вони викликати, коли буде відомо, що ці барильця повні срібла, та що ця маса срібла мандрує до крідитового закладу на покриття першої рати за бондаварські акції.

Перу і Бразилія відкривають свої шлюзи!

Фірма Каульмана постаралася збільшити цей гамір. Перебрання відбулося в присутности урядових осіб, було багато біганини туди і сюди, поки пан Чанта одержав поквітовання на виплачене срібло; пополудні поквітовання було виміняно на акції, при чім одночасно було обчислено і ажіо срібла. Дім Каульмана полагодив це все без провізії.

Каульман доручив переведення цих справ найбільш спритному з своїх комісіонерів. Він сказав йому, як він має поводитися з Греком. Коли Грек дасть йому яку-небудь напивку, то він мусить йому поцілувати руку за це і поставити себе йому до роспорядимости на цілий день.

Комісіонера звали Шпіцгазе.

Пополудні Шпіцгазе приніс Чанті есконтовий обрахунок, гроші припадаючі йому згідно цьому обрахунку, і акції, при чім він з найбільшою послужністю повідомив його, що він приніс йому в сімсот ґульденів більше, ніж він сам обчислив, бо від передучора, коли він робив цей обрахунок, ажіо срібла зросло о один процент.

Гм! Це порядний хлопець, подумав собі пан Чанта; я мушу дати йому напивку.

І він дав йому пятку.

Шпіцгазе страшенно дякував за це і не забув поцілувати Грека в руку.

Гм! подумав собі пан Чанта — пять ґульденів то було мабуть забагато? „Дайте мені цей банкнот назад, я вам хочу дати иньший, я помилився."

І він дав йому замість пятки один ґульден.

Шпіцгазе подякував і за це і поцілував йому руку.

Гм! не добра людина, цілком до мого смаку. „Дайте мені ґульден назад, я знов помилився."

Тоді він дав йому пятьдесять ґульденів.

Шпіцгазе поцілував йому вже обидві руки і благословляв його на цей і той світ.

Пан Чанта був переконаний, що він ощасливив тепер цю людину навік разом з його родиною.

„А що колиб ми почекали з цим сріблом до позавтра, чи не дісталиб ми за нього більше?"

„О ні, вірте мені, сьогодня був найкращий час, позавтра воно впаде о два проценти".

„Звідкиж ви знаєте це?"

„О я знаю біржову погоду."

„Ви? Чомуж ви не спекулюєте на біржі, коли ви її так добре знаєте?"

„Бо для цього потрібні гроші, а я їх не маю. Тому я можу полагоджувати лише посередницькі справи."

„Знають вас на біржі?"

„Я перебуваю там завжде, я лише сплю не там."

„Отже впровадьте мене на біржу, я хтів би там трохи роздивитися."

Пан Чанта мав намір продати свої бондаварські акції, як знайде свою людину.

„Отже на біржу можна ходити і вечером?" запитав він.

„В цей час там ідуть справи найжвавійше, особливо в такий день як сьогодняшній."

Пан Чанта дав запровадити себе у храм Маммона.

Вже перед дверима чутно було безладний галас наповняючий салю; колиж вони вступили до неї, пан Чанта дістав заворот голови від видовища, якого він ще ніколи не бачив. Велика, висока саля була набита людьми в цилиндрах, які товпилися безладною купою. Кождий говорив і кричав, нібито вони сперечалися між собою; вони махали навколо кулаками і папером в повітрю, показували пальцями на ріжні числа і викрикували один до одного назвиска і числа так, що голова ішла кругом. Шпіцгазе, як людина, що знає тут все, попровадив пана Чанту скрізь натовп і цей був здивований, що тут так часто штовхають під ребра не прохаючи вибачення.

Він охоче довідався би, що значить: „я даю"! „я беру! чутне з уст як здавалось спорячих сторін.

Але ще більше захопило його увагу імя, яке він почав поволі розпізнавати: „Пунтафар! Пунтафар!" — Це певно значить Бондавар?

Так богато він вже знав, що коли хтось має щось на продаж, той розпитує спочатку навколо на ринку, ніби він був покупцем, щоб довідатися, скільки він має жадати за свій товар.

Тому він запитав одного з тих, що кричали там „Хто хоче Пунтафар?" за яку ціну він продасть бондаварські акції!

„Тридцять понад „парі"!

Пану Чанті закрутилися іскри перед очима. Це неможливо.

„Цеж дуже багато. Вчора вони стояли лише двадцять."

„Це було вчора. Сьогодня вони стоять тридцять. Коли ви захочете купити завтра, ви заплатите тридцять пять. Цілий світ купує ці папери. Один богатий набоб з Східної Індії привіз сюди ціле своє срібло і купив за нього Пунтафар; з Перу, з Бразилії приїздять люде і платять ефективним сріблом. Один мароканський дей і один російський князь, які володіють копальнями срібла замовили кождий по десять тисяч акцій. Всі маленькі люде, коли вони мають хоч сто ґульденів, скачуть один одному на спину і благають Пунтафару з тридцятю ґульденами надвишки. Що ви хочете властиво?

Пан Чанта не гадав, що він є східно-індійським набобом, перуанським Інкою, мароканським деєм і російським князем в одній особі, та що він самий викликав це заворушення.

(Дальше буде).

ЕМІҐРАНТ

(На позичену тему)

(Докінчення).

Прослонив очи рукою, бо ще не вірив. Може то сон, може лише привиділося йому?

— Ні, справді рідна книжка! . . . . .

При тих словах мимовільно сльози станули йому в очах. Та звідки взялася? Як знайшла його в сих лісах, на кінци світа? Як прилетіла до нього? Куди?

Аж потому прогадав собі, що ще перед півтора роком стрінувся в дорозі з одним земляком-робітником підчас відпочинку, а той намовив його зложити кілька мільрайсів у „Просвіту" і подати свою адресу. Мав післати се до міста Прудентополіс. Дав тоді бажані гроші більш на те, щоби збутися настирливого і щоби не засоромитися перед краяном. Забув про се давно! Аж тепер справді українська книжка в його руках! Книжка прийшла зовсім природною дорогою, але в перший хвилі старий не міг зібрати всіх думок. Рідна книжка в Бразилії, у його хатині в лісі, в його самоті, — була для нього чимсь надзвичайним, якимсь подихом давних часів, якесь чудо. Своеї ґазети не видів уже з 10 років, а книжки — від маленьку. Тепер знав, що то кликало його по імени підчас бурі!

Хвилю пересидів із замкненими очима і був майже певний що коли отворить їх, сон зникне. Ні! Отворена книжка лежала перед ним виразно, освітлена блеском полудневого сонця. Коли старий знов простяг руку за нею, чув серед тиші биттє власного серця. Придивився близше — се були вірші. На верху виписаний великими буквами титул книжки: „КОБЗАР", а під ним імя автора: „ТАРАС ШЕВЧЕНКО".

Спершу читанне йшло тяжко,, бо ще перед 30 роками в Канаді часом заходив до церкви співати з дяками і так навчився читати церковні букви. В своїм пізнійшім життю мало стрічався з Українцями, а ніколи не бачив наших світських книжок, тож тим більше поквапно і з живійше бючим серцем перекинув титулову картку. Досі ще про Шевченка не чув нічого. Тепер натрафив на життепись Шевченка і до вечера прочитав її два рази. Отже знав, хто то був Тарас, як боровся ціле життє з свою ідею.

Почав читати поезії. Якось дивно лунала українська мова тут серед самітної хати еміґранта під горячим сонцем та серед незнаної природи чужини. Здавалося йому тепер, що в його самітній хатині починае діятися щось урочисте. Тихо було й поважно. А читав голосно, щоби ліпше розуміти. І лиш сей дрожачий голос старого переривав пануючу тишину.

„Мені однаково,
Чи буду я жить на Україні, чи ні,
Чи хто згадає, чи забуде
Мене в степу на чужині —
Однаковісько мені".

І мені так само — подумав старий. Не всім довелося жити на Україні. І мої родичі мусіли кинути рідний край… От слова, наче мені із душі виймив поет.

І читав дальше:

„В неволі виріс між чужими,
І, неоплаканий своїми,
В неволі плачучи умру"…

Тут мусів перестати на довше, бо сльози вже не капали, а плили йому по лици.

„И сліду ніякого не кину
На нашій славній Україні,
На нашій — не своїй землі."

— Я і на Україні і тут усім чужий… Забракло йому голосу. Букви почали танцювати по папері, в грудях щось урвалося і йшло наче филя від серця й висше, придавляючи голос й стискаючи за горло. Ще хвиля й опанував себе і читав дальше:

„І не помяне батько з сином,
Не скаже синови: „Молись,
Молися, сину! За Україну
Його замучили колись".

А мене Україна і не знала, й ніколи я нічим не поміг їй, начеб і на світі не жив…

„Мені однаково, чи буде
Той син молитися, чи ні…
Та не однаково мені,
Як Україну злії люде
Присплять, лукаві, і в огні
Її окрадену збудять…
Ох, не однаково мені!"

Якийсь невисказаний жаль стиснув його серце.

— Який я невдячний син свойого народа, своеї землі, що ні разу не подумав про Україну! Хоч нікого не було про тім, однаково лице спаленіло зі стиду, що й не знав, де дітися.

— От уже 40 літ збігае, як не видів я рідного краю. А тут тимчасом моя Україна сама прийшла до мене і то ще із своїм найбільшим сином — Шевченком. Перейшла широкий океан і знайшла мене самітного, на другій півкулі, така люба, кохана, прекрсна! Кождий Українець — се її скарб і радість, се її рідна дитина…

В його сльозах тепер уже не було болю, а була надмірно розбуджена велика любов, при котрій все є нічим… Своїм плачем він просив вибачення у рідної, коханої, далекої за те, що так постарівся, що так зжився, що вже й туга до святої України почала була в ньому затиратися. А тепер чудом вертався на лоно Матері, через те в нім серце рвалося…

Виплакавшись, трохи успокоївся, а очи його були наче натхнені.

— Що тепер діється на Україні? Чув нераз, що там війна й тоді радів, що „мене там нема".

Вийняв португальську часопись і почав шукати між „вісями зі світа": чи нема чого з України? Бідне, старе серце знову почало битися для рідного краю, хоч між ними розіллявся великий, глибокий океан. Видно, що любов сильнійша від океану і більша від Кордилієрів, бистрійша від парових кораблів і від филь морських, яснійша від соняшного проміння.

Та не міг знайти вістий про Україну.

Нараз забилося серце сильнійше: Є! Якіж, добрі чи злі?

Почав скоро читати і перекладав у думці на рідну мову:

„Сім місяців держалися Українці хоробро у Східній Галичині. Та в кінци мусіли уступити під напором нових польських сил і румунської зради. Тепер якраз приготовляють за Збручем протиофензиву. З усіх сторін перекрадаються Українці до Камянця і стають у ряди своеї армії. Там е їх диктатор Петрушевич. Та вже против них формується новий ворог: царський ґенерал Денікін; та й російські большевики не сидять тихо. Стиснені в чотирокутнику смерти — чи дадуть галицькі Українці раду таким численним ворогам — сумніваємося про се".

Перший раз у життю відчув він тяжкий душевний біль. Се обізвалася найтонша ниточка десь на дні серця, що вязала його з рідним краем. Не боліло його так тоді, як утратив усе добро, придбане 6-літною тяжкою працею.

Та нараз заясніла нова думка і заіграла живійше кров у жилах. Та кров української раси, що гнала його предків до геройських діл а його рідною в старім краю тепер жене на визвольну святу війну.

Схвильований встав із місця й почав ходити скорими кроками по хаті. — Що се таке — думав — що нараз і ся книжка і часопись дісталися в мої руки? Се якась висша сила опікуєтья Україною і зaгнала сі друковані рядки в руки невдячного сина України! Нехай опамятається поки ще час. Правда, що коли таких горячих і вірних їй провідників має Україна, як письменників, то скорше, чи пізнійше мусить здобути свое право!

А я тут живу і нічого не знаю, що там уже останніх сил добуває мій народ, щоби бути господарем на своїй рідній землі. Се тяжкий гріх супроти власного народа — ховатися перед життем, перед боротьбою тоді, як народ кличе о поміч, як Україна стікае кровою! . . .

І знов ходив по хаті від одної стіни до другої. Занятий своїми думками, нічого не видів, не чув, що довкруги робилося. Якраз сонце заходило і з вікна впала темно-червона, кривава пляма на мапу Европи, що висіла на протилежній стіні, і то чомусь на ту землю понад Чорне Море й Карпати6. А він глядів на се наче божевільний, широкоотвореними очима.

— Се моя земля кличе мене! Вона в огні палае, кровю залита… А я тут що? Згину марно як той лист, що упав у море і филя зажене його на протилежний беріг океану, за тисячі миль…

Вже стемнілося зовсім, а з ліса доходило витте голодного звіра, як отямився старий, засвітив лямпу і почав дальше читати „Кобзаря".

Тепер натрафив на „Заповіт".

„Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій;
Щоб лани широкополі
І Дніпро і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий!"

По сих словах опер голову на руки і примкнув очи. . . Спочити в ріднім краю, між своїми — се велике щастє. А не кождому се вдасться. В рідній землиці легко лежати — говорили старі люде.

Туга переносипа його в думках наче у сні на рідну землю. Видів просторі лани, що на них колихалася під вітром пшениця. Видів ріки серед зелених лугів і ліси на горах і полонини з запашним зілем. А все таке, як колись було. Тихий вітрець питаеться його: Чи пригадуеш собі? Памятаеш? — Памятаю, ще як! Он його село, там річка, що над нею пас корову та виґравав на сопілці. Вже й вечір. На небі показуються зірки, одна за другою. Десь співае соловейко. З хат стелиться дим по поли. На небі самі знайомі зорі: Великий Віз, Косарі, Квочка й молочна дорога… В Америці з них не видно ні одної…

До хати поприходили сусіди, витають, розмовляють: — „Ми тобі поможемо, бо пережили велику війну і натерпілися самі богато; знаемо що то біда! Україна пригорне до себе всі свої діти теплою рукою! . . . . . .

Прокинувся з задуми й півсну й читав дальше:

„Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою, злою кровю
Волю окропіте!"

Знову перестав читати. Не сподівався, що знайде такі слова! Глянув на портрет Тараса й проговорив: — Любий пророче! як віщим духом Ти предвидів і теперішну визвольну боротьбу мойого народа, як ти серцем відчув безталанне еміґрантів на чужині! Ти вмер, але ціле твое серце осталося живе у сій книжці.

„І мене в сімї великій
В сімї вольній, новій,
Не забудьте помянути
Не злим, тихим словом!"

А мене хто спомяне і за що? Кому й на що я здався? Тай Правда. Рідний Край кличе своїх синів на поміч, а я тут валяюся, не знати, по що…

Більше вже не говорив нічого. Над „Кобзарем" просидів до білого ранку. Потім зібрав свої річи у валізку, замкнув свою хату, сів на коня й поїхав до місточка. Там поладнав скоро всі справи і за два дни вже сидів на кораблі, що вплив до Европи. Отвиралася перед ним нова і вже остання мандрівка!

За ту ніч ще більше посивів. Лиш очи світилися якимсь завзяттем, чи радістю. На нову дорогу життя мав у кишени свою книжку і чав від часу все сягав туди рукою, щоби переконатися, чи не згубилася. Вона була від тепер його приятелькою і розрадницею в горю.

Богданко.

ЧИТАЙТЕ УКРАЇНСЬКІ КНИЖКИ І ҐАЗЕТИ БО ЧАСТЕ ЧИТАННЄ ВЕДЕ ДО ПРОСВІТИ. А ПРОСВІТА — СЕ СИЛА. — ПИШІТЬ ПО НАЙНОВІЙШИЙ ЦІННИК КНИЖОК.

"SVOBODA", 83 Grand St., JERSEY CITY, N. J.